

Н. М. ДІГТЯР

ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАРТИНИ НА СКЛІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена розгляду технологічних особливостей виконання української картини на склі. Запропонували шляхи застосування цього різновиду народного декоративно-прикладного мистецтва на уроках трудового навчання в загальноосвітній школі.

Ключові слова: картина на склі, технологічні особливості, загальноосвітня школа.

Н. М. ДИГТЯР

ИЗУЧЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ РИСОВАНИЯ УКРАИНСКОЙ КАРТИНЫ НА СТЕКЛЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Статья посвящена рассмотрению технологических особенностей рисования украинской картины на стекле. Автор предлагает пути использования этого вида народного декоративно-прикладного искусства на уроках трудового обучения в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: картина на стекле, технологические особенности, общеобразовательная школа.

N. M. DIGTIAR

THE LEARNING OF THE TECHNOLOGICAL SPECIALITIES OF THE MAKING OF UKRAINIAN PICTURE ON GLASS AT THE SECONDARY SCHOOL

The article is devoted to the studying of the technological specialties of making picture on the glass. The author proposes the ways of learning this kinds of Art on the lessons of Martial Art at the secondary school.

Keywords: picture on glass, technological specialties, secondary school.

Глобалізація сучасного полікультурного простору актуалізує проблему виявлення, збереження і розвитку цікавих мистецьких явищ, які яскраво репрезентують українську культуру в умовах розмаїття мистецького життя світу. Вивчення різновидів народного декоративно-ужиткового мистецтва формує у підростаючого покоління художній досвід, розуміння національних культурних традицій, як складової загальнолюдських культурних цінностей. Картина на склі, як своєрідний прояв народного декоративно-ужиткового мистецтва, органічно вписалася в українську культурну традицію.

Оволодіння технологічними особливостями та прийомами роботи з таким матеріалом, як скло, виконання картини на склі розкриває здібності учнів до виконання виробів народного мистецтва знайомить їх з процесом роботи з різними матеріалами, формує технологічно освічену особистість, підготовлену до життя й активної предметно-перетворювальної діяльності [1 с. 15–18; 2 с. 4; 6 с. 4].

Мета статті – розглянути технологічні особливості виконання української картини на склі та визначити шляхи вивчення її в сучасній загальноосвітній школі на уроках трудового навчання.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

До проблем відродження різних видів народного мистецтва зверталися в своїх працях мистецтвознавці і педагоги Є. Антонович, Л. Баженова, П. Білецький, Г. Васянович, О. Гончаренко, І. Глінська, О. Данченко, Ю. Лашук, О. Найден, Н. Ничкало, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька, М. Станкевич, О. Соломченко, Г. Цибульова, В. Щербаківський. Дослідженню народних традицій виховання, в тому числі і трудового, присвячені праці М. Стельмаховича, Є. Сявавко, В. Махінова, Т. Мацейків, Л. Петрук. Технологічні аспекти викладання різних видів народного декоративно-прикладного мистецтва розглядали М. Дараган, А. Малиніна, Ю. Мохірева, О. Найден, Т. Саєнко, Т. Придатко, С. Танадайчук.

Малярство на склі або картина на склі – це один з різновидів народного декоративно-прикладного мистецтва. Твір виконується зі зворотної сторони скла олійними, темперними або акриловими фарбами. Розвиток народного малювання на склі в Україні припадає на кінець ХІХ – початок ХХ ст. Ікони на склі, виконані без дотримання церковних догм, пов'язувалися з релігією та побутом. Твори на склі відрізнялися яскравими кольорами, декоративністю, невимушеною пластикою. «Мальованки» чи, як їх називали подекуди, «червоні» образи захоплювали, полонили своєю загадковістю [3, с. 123].

За даними наукових досліджень у кожному регіоні України до 20-х років ХХ ст. у сільських хатах були «образи» (в західних регіонах) та «боги» (у східних). Ікони з ХVІІІ ст. стають необхідною частиною інтер'єру. На думку мистецтвознавців, ці твори не відзначаються аскетизмом подачі зображення, вирізняються декоративністю, виконуючи дві функції – релігійну та естетичну. Картини на склі швидко набули поширення серед сільського населення: їх виготовляли у великій кількості, продавали на ярмарках, розносили по селах або замовляли місцевим малярам – іконописцям та художникам [7, с. 14].

Популярними були картини на сюжети народних пісень, портрети, натюрморти. Серед канонічних сюжетів української народної картини на склі можна виділити такі, як «Козак і дівчина біля криниці», «Парубок і дівчина», «Котики», «Олені», «Краєвид села» [3, с. 136].

Техніка малярства на склі була простою і доступною найширшим верствам населення міст і сіл. Це пояснювалося мінімальними зображальними засобами народного малювання на склі (графічна лінія, контур, кольорові плями, виконані олійними або темперними фарбами). Серед локальних кольорів, які використовували народні художники, червоний (домінуючий), синій, зелений, білий, жовтий [7, с. 48].

Прикметною стилістичною ознакою українського малярства на склі є лінійна розробка площини. За допомогою прямих та хвилястих ліній митець вільно творив форму, вимальовував плавні контури, які окреслювали силуети фігур, риси обличчя, виявляючи головне, характерне, без зайвих деталей. Ритм ліній оживляв локальні кольори площини, декоративно збагачував композицію. Скло дає своє, особливе трактування образів та звучання кольорів, не притаманне іншим видам мистецтва [5, с. 69].

Важливим для успішного виконання картини на склі є знання технологічних особливостей виконання роботи з цього різновиду народного декоративно-прикладного мистецтва. Під скло кладуть заздалегідь створений ескіз та обводять контури зображень пером або пензлем (народні майстри ХІХ–початку ХХ ст. користувалися шаблонами, тому в різних селах та регіонах України можна зустріти схожі сюжети та композиції). Після того як контур висох, заповнюють ділянки композиції кольором. Кожному народному майстру, художнику властиві особливі прийоми роботи над картиною на склі, свій неповторний стиль [9, с. 47].

Вивчення технологічних особливостей виконання картини на склі на прикладі українських митців допоможе учням загальноосвітньої школи якнайглибше опанувати цей вид народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Композиціям народного художника зі Львова Івана Сколоздри властивий інтенсивний, гармонійно вибудований колорит, найчастіше теплих відтінків. Його роботи, позначені пластичною довершеністю, ґрунтуються на чітко врівноваженому чергуванні різних кольорових елементів, окремі деталі мають свою внутрішню ритміку, що узгоджується з усіма компонентами твору. Лінійним контуром, виконаним тушшю, народний майстер чітко окреслює форму предметів, замальовує одним локальним кольором певну ділянку картини [7, с. 67].

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Інші технологічні прийоми застосовує художниця Анастасія Рак. Для її творів характерні живописні переходи одного кольору в інший, предмети, постаті не мають чіткого контуру. Майстриня малює зразу на склі без попереднього ескізу. Вона активно застосовує лак, який при додаванні до фарби утворює ефект прозорості, а підставлена під скло фольга примушує фрагменти твору немовби світитися зсередини. Традиційні для полтавського малярства на склі сюжети А. Рак доповнює темами й образами народної картини на полотні, дереві, фанері. Зберігаючи схему композиції старого зразка або вироблену самостійно на його основі, художниця створює значну кількість варіантів у межах певного сюжету [4, с. 14–15].

Вінницький художник Олександр Ковальчук та львівська художниця і дослідник народного малярства на склі Оксана Романів-Тріска наслідують прийоми українського іконопису на склі. Українська стилістика, декоративність образів, продуманий колорит, впевнений, домінуючий контур притаманні для їх композицій.

Поліхромні тенденції характерні для картин на склі Ігора Віршука зі Львова. Його асоціативні композиції та абстрактно-філософські твори виконані без звичного для малярства на склі контуру, поєднанням безлічі малих кольорових плям, серед яких переважають бузкові, рожеві та зелені.

Площинне трактування композиції, локальний колорит, впевнена, чітка лінія характерні для робіт художників Оксани Андрущенко, Івана Остафійчука та Мирослава Ясінського. Їх геометрично-орнаментальні твори, звернені до праоснов живої народної мудрості, відображають бачення авторів природи, людини, християнських обрядів [8].

Багато сучасних художників у своїх творах використовують рельєфний контур, яким працюють як із внутрішньої, так і з зовнішньої сторони композиції, для надання роботі ефекту об'ємності та просторовості (Н. Курій, С. Максимів, І. Токарська).

Експериментально-дослідна робота з визначення рівня оволодіння технологічними прийомами українського малярства на склі проходила в м. Полтава на базі гімназій № 6 і №9 та школи «Чарівний світ». Нами був розроблений цикл уроків по темі «Малярство на склі» для опанування цим видом народного декоративно-прикладного мистецтва учнів загальноосвітньої школи на уроках трудового навчання.

Запропонований цикл уроків включав три блоки. Тематика блоків відповідає основним розділам «Історія виникнення народного малювання на склі», «Технологічні особливості малярства на склі», «Виконання власної композиції в техніці малярства на склі».

Під час вивчення першого учні знайомляться зі склом як з одним із матеріалів, що можна застосовувати в дизайні сучасного приміщення, розглядають репродукції ікон та картин на склі, вивчають розвиток цього виду народного декоративно-ужиткового мистецтва на Україні. З метою активізації навчання доцільним було впровадження різних форм пошуково-дослідної роботи: ознайомлення з публікаціями мистецтвознавчої періодики, відвідування художніх виставок з наступним аналізом художніх творів; спілкування з народними майстрами.

Розділ «Технологічні особливості малярства на склі» передбачає розгляд традиційної технології створення української картини на склі та вивчення особливостей технологічних прийомів і творчих почерків художників малярства на склі практично. На прикладі творчості українських художників учні розглядають різні технологічні прийоми та стилі виконання картини на склі, аналізують послідовність етапів виконання творів, композиційну будову, кольори та кольорові сполучення які використовують митці. Після обговорення та детального аналізу творів обирають для себе той, з якого будуть робити копію. На цьому етапі ескізи не потрібні, бо попередньо очищене скло можна покласти на репродукцію і за допомогою туші та пера обвести контури майбутньої роботи. Далі контур, який вже висох, переводиться на зворотній бік скла (щоб уникнути викривлення зображень) та починається робота в кольорі. Учні копіюють твори, намагаючись відтворити індивідуальність почерку майстра, використовуючи його прийоми та засоби роботи на склі [6, с. 42–13].

Особлива увага приділялася опануванню учнями традиційних та сучасних прийомів створення картини на склі та застосування набутих знань у власних творчих роботах. У процесі виконання власної композиції на склі (розділ «Виконання власної композиції в техніці малярства на склі») учні підсумовують всі набуті знання, вміння та навички створення композиції на склі, опрацьовують народознавчу літературу, самостійно створюють ескіз

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

майбутньої композиції в чорно-білому варіанті, потім в кольорі, поетапно працюють в матеріалі (олія, темпера, акрил – на вибір), оформлюють власний твір.

Бажано, щоб учні попередньо продумали та використали у власному творі на склі цікаві технологічні прийоми (графічні та живописні), якими користувалися художники у своїх роботах, або створили власні. Саме в творчих роботах школярі показують набутий художній досвід вивчення технологічних особливостей виконання української картини на склі, якій був засвоєний під час вивчення циклу уроків «Малярство на склі».

Аналіз оброблених результатів показав, що 60% учнів основної школи перед початком вивчення малярства на склі не володіли інформацією про цей вид народного декоративно-прикладного мистецтва. Після проведення циклу уроків високий рівень творчої майстерності зафіксовано у 46% учнів з експериментальної групи, в учнів з контрольної групи цей показник склав лише 8%.

Результати експериментальної роботи підтвердили необхідність вивчення технологічних особливостей виконання картини на склі на уроках трудового навчання, що є важливим для цілісного й гармонійного розвитку особистості школяра, забезпечує умови для його професійного самовизначення, вироблення навичок трудової творчої діяльності, виховання культури праці з урахуванням індивідуальних можливостей учнів. Подальші перспективи розвідок можуть бути присвячені проблемам використання картин на склі у дизайні сучасного шкільного приміщення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
2. Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 1. – С. 3–6.
3. Іван Гречко: українські колекціонери: альбом / упоряд. Т. Лозинський. – Львів–Київ: Оранта, 2006. – 272 с.
4. Майба Л. Малярство Анастасії Рак / Л. Майба // Народне мистецтво. – 1998 – № 1–2, – С. 14–15.
5. Міщенко Г. Народна картина – сучасність і майбутнє / Г. Міщенко // Народне мистецтво. – 2008 – № 3–4. – С. 68–70.
6. Мохірева Ю. А. Малярство на склі: методичні рекомендації викладання малярства на склі / Ю. А. Мохірева, Н. М. Дігтяр. – Полтава: ПНПУ, 2008. – 20 с.
7. Сколоздра І. Живопис на склі: альбом / упоряд. В. П. Откович. – К.: Мистецтво, 1990. – 120 с.
8. Оксана Андрущенко. Живопис на склі: альбом / упоряд. М. Царик. – Львів: ТзОВ «Простір – М», 2005.
9. Романів-Тріска О. Буковинські народні ікони / О. Романів-Тріска // Народне мистецтво, – 2007. – № 1–2. – С. 46–50.